

РОЗВИТОК SOFT SKILLS МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК ЗАСІБ АКМЕОЛОГІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Олена Демченко ¹, Наталія Казьмірчук ², Інна Стахова ³

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-5975-4470>, e-mail: d_elena_pr@ukr.net

² кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-4052-5883>, e-mail: natalikazmirschuk@i.ua

³ доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8942-6248>, e-mail: Kachayloinna@gmail.com

Реферат:

Актуальність: сучасне суспільство потребує нових прогресивних педагогів, здатних виховати гуманне, цілеспрямоване покоління, яке працюватиме на розвиток власної держави; це зумовлює підвищення уваги до підготовки майбутніх учителів, розвитку їхніх soft skills, формуванні внутрішньої потреби перебувати в епіцентрі освітніх новинок, займатися саморозвитком та педагогічним зростанням.

Мета: здійснити діагностику розвитку soft skills майбутніх учителів початкової школи; запропонувати напрями розвитку гнучких навичок студентів у сучасному закладі вищої освіти.

Методи: теоретичні (аналіз наукової та методичної літератури, узагальнення, систематизація інформації); емпіричні (спостереження за педагогічною діяльністю студентів у ході ділових ігор та під час педагогічної практики), аналіз творчих робіт, опитування, тестування.

Результати: проведено дефінітивний аналіз та визначено основні напрямки розуміння гнучких навичок в педагогічному процесі; відповідно до проведених науково-педагогічних досліджень запропоновано різні класифікації груп гнучких навичок; визначено, що на низькому рівні розвинені soft skills у 24 (29,3%) студентів, на середньому – у 35 (42,7%), на достатньому – у 17 (20,7%), а на високому – у 6 (7,3%); акцентовано увагу на формах роботи зі студентами, запропоновано методичні рекомендації для розвитку гнучких навичок майбутніх учителів.

Висновки: результати, отримані в результаті дослідження, дозволили чітко визначити подальші напрями роботи з розвитку soft skills студентів, спланувати подальшу участь майбутніх учителів у низці професійних заходів (конференцій, вебінарів, майстер-класів тощо); запропоновано напрями розвитку гнучких навичок студентів у контексті акмеологічного підходу (організація творчого освітнього простору, що забезпечує кожному студентові вільний вибір навчальних предметів та професійний ріст; використання інноваційних технологій та акмеологічних моделей, спрямованих на професійний розвиток кожного педагога; залучення студентів до різних видів пізнавальної діяльності в освітньому процесі; організація спільної творчої діяльності, діалогічної взаємодії студентів і викладачів, спрямованих на формування цілісної особистості майбутнього фахівця; стимулювання рефлексивної оцінки студентом власної педагогічної діяльності).

Ключові слова: гнучкі навички, педагогічне зростання, акмеологія, майбутні вчителі початкової школи, заклад вищої освіти.

Вступ. Модернізація освітнього процесу, реформаторські зміни, що відбуваються в суспільстві, впливають на процес підготовки майбутніх учителів початкової школи. Тенденції євроінтеграції, світові виклики диктують низку завдань, серед яких пріоритетним є розвиток soft skills (гнучких навичок) майбутніх педагогів. Для них важливо оперувати не тільки професійними навичками, але й комплексом гнучких навичок (комунікабельність, саморегуляція, розвинене творче мислення, самопрезентація, відповідальність, ініціативність, здатність брати на себе відповідальність тощо), які в сукупності дозволяють досягнути акмеологічної вершини. Розвинені гнучкі навички відкривають спектр нових можливостей для вчителів початкової школи, розширюють панорамність мислення, педагогічний кругозір, дають упевненість у своїх діях і вчинках, стимулюють до пошуку шляхів професійного зростання.

Роль учителя початкової школи для виховання підростаючого покоління є надзвичайно важливою, її цінність не можна заперечити, тому перед закладами вищої освіти (ЗВО) стоїть важливе завдання – підготувати конкурентно спроможного педагога, здатного цілеспрямовано креативно та професійно виконувати свої обов'язки. У ході освітнього процесу важливо сформувані в студентів стійке бажання до саморозвитку та самовдосконалення, бути успішним у своїй професійній діяльності, вибудовувати власну стратегію акмеологічного росту.

Джерела. В останнє десятиліття питання розвитку soft skills майбутніх учителів набуло гострої актуальності та висвітлюється в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у Стандартах вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта / Педагогіка першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти, в Концепції Нової української школи, на потребу розвитку soft skills наголошено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. У педагогічній конституції Європи зазначено, що вчителям необхідно бути досвідченим у своїй професійній галузі, займатися саморозвитком, активно презентувати свої педагогічні надбання, творчо впроваджувати інновації тощо (Педагогічна Конституція Європи, 2013, с. 112). Компанія «Fortune 500» у співпраці з Стендфордським університетом оприлюднила дослідження, в яких визначила, що кар'єрного успіху набувають працівники, в яких добре розвинені soft skills. Американська Асоціація коледжів довела, що для професійного росту особистості необхідно лише 25% hard skills (суто специфічних навичок в конкретній галузі), проте 75% soft

skills. У ході досліджень, проведених Гарвардським університетом разом з Фондом Кернегі і Стендфордським науково-дослідним інститутом, встановлено, що професійного зростання досягають 75%-80% працівників, у яких розвинені гнучкі навички.

Широко питання розвитку гнучких навичок досліджує Національна Soft Skills Асоціація. Вивченням питань розвитку soft skills займалися провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких П. Мосс, С. Тіллі, Ч. Ріборг Манн, О. Абашкіна, Є. Гайдученко, В. Давидова, Н. Жадько, С. Наход, Ю. Портланд та ін. Детально питання розвитку soft skills майбутніх учителів початкової школи розкрили О. Демченко (розвиток гнучких навичок як психолого-педагогічна проблема), І. Барановська (театралізована діяльність як засіб розвитку soft skills), Н. Казьмірчук, О. Жовнич, І. Стахова (використання театралізованих ігор та постановок у процесі розвитку soft skills майбутніх учителів), Т. Кожушкіна, К. Коваль виокремили власні класифікації гнучких навичок, С. Наход (soft skills як соціологічний феномен), Є. Зеер та Л. Степанова (soft skills як комплекс неспеціалізованих навичок), А. Тютюнник (розвиток гнучких навичок засобами хмарних технологій).

Особливості акмеологічного зростання досліджували О. Акімова, А. Деркач, В. Зазикін, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Л. Любчак, В. Максимова, І. Холковська.

До освітнього процесу майбутніх педагогів в останні роки все частіше залучають стейхолдерів, саме вони констатують той факт, що студенти не достатньо готові до виконання своїх професійних обов'язків, адже не мають достатньо розвинених гнучких навичок. Зважаючи на комплексні наукові дослідження, думки роботодавців, питання розвитку soft skills майбутніх учителів потребує уточнення, узагальнення та окреслення віх подальших досліджень.

Мета статті – обґрунтувати роботу над розвитком soft skills майбутніх учителів початкової школи як засіб їхнього подальшого професійного зростання.

Методи. Теоретичні (аналіз наукової та методичної літератури, узагальнення, систематизація інформації). Емпіричні: тестування (тест емоційного інтелекту М. Манойлова, тест розвитку особистісної креативності О. Тутнік, тест соціального інтелекту Дж. Гілфорда, тест міжособистісних стосунків Т. Лірі, шкалу оптимізму та активності І. Шуллера та А. Комуніана), аналіз творчих робіт студентів (режим дня, есе «За вчителем початкової школи майбутнє, колаж «Я творчий

педагог»), аналіз спостережень за діяльністю студентів під час ділових ігор, практики в початковій школі, опитування педагогів та студентів закладу вищої освіти.

Результати та обговорення. Поняття «soft skills» у науковій сфері визначається як («soft» – «гнучкість» або «м'якість» та «skills» – навички раціонально діяти у конкретній ситуації) здатність нестандартно та ефективно діяти для прийняття рішень у швидкозмінних ситуаціях. Цілісна система «soft skills» об'єднує в собі такі особистісні якості як емерджентність (здатність до переосмислення своїх сил та побудови стратегії самоосвіти, самовдосконалення); синергетичність (взаємопов'язаність усіх навичок, об'єднання їх у спільний особистісний комплекс) (Педагогічна Конституція Європи, 2013, с. 112). У ході освітнього процесу майбутні вчителі початкових класів набувають hard skills (твердих навичок), тобто суто професійних навичок, заснованих на психолого-педагогічних та методичних знаннях. Проте самі по собі вони не зможуть надати відповідного ефекту, якщо не підсилити їх soft skills.

У дослідженнях К. Коваль (2018, с. 27) запропонована наступна класифікація soft skills:

- *особистісні якості* (здатність до самопрезентації, самоуправління та самоосвіти; здатність до творчого та критичного мислення, вміння бачити позитивну перспективу, вміння чітко ставити мету, визначати ефективні шляхи її досягнення);

- *комунікативні якості* (здатність логічно, чітко висловлювати свою точку зору, бути послідовним у розповіді, дотримуватися культурного етикету, вислуховувати співрозмовника, не перебивати, підтримувати розмову, спілкуючись з людьми різних вікових та соціальних груп);

- *управлінські якості* (здатність до спільної діяльності, здатність очолити команду та налагодити її ефективну роботу, здатність відповідати за процес роботи та якість отриманого продукту, створювати творчу сприятливу атмосферу для роботи всієї команди, розвивати лідерські якості, чітко регламентувати час, займатися time-менеджментом тощо).

Працюючи над своїми дослідженнями, Т. Кожушкіна (2018, с. 80) згрупувала soft skills таким чином:

- *комунікативні здібності* (здатність вільно спілкуватися, чітко обґрунтовувати свою думку,

ефективно комунікувати з іншими членами команди, розвивати власне ораторське мистецтво, дискутувати тощо);

- *здібності до self-менеджменту* (здатність рівномірно розподіляти роботу та відпочинок, раціонально використовувати час, структурувати власну діяльність, організовувати спільну навчальну та наукову діяльність тощо);

- *здатність продуктивно мислити* (здатність генерувати креативні ідеї; критично, раціонально та творчо мислити; здатність інтерпретувати оточуючу дійсність, створювати уявний макет отриманого результату тощо);

- *здатність до управління* (здатність проявляти лідерські навички, працювати в колективі, організовувати командну роботу, налаштовувати себе та інших на спільну працю тощо).

На основі досліджень О. Савченко (2004, с. 35) ми виокремили soft skills, які необхідні будуть майбутнім учителям для професійної діяльності та самореалізації: організаційні (підготовка до сприймання матеріалу, робота в потрібному темпі, організація робочого місця тощо); загальнопізнавальні (здатність чітко висловлювати свою думку, спілкуватись під час виконання групових і колективних навчальних завдань); інформаційні (уміння аналізувати навчальний матеріал, порівнювати його, виділяти головне, встановлювати взаємозв'язки, робити висновки із пояснення вчителя); контрольно-оцінні (здійснювати взаємоперевірку, визначати, які судження правильні, які неправильні; висловлювати оцінні судження).

Н. Гузій (2004, с. 154), вивчаючи особливості акмеології зазначила, що це наука, яка дозволяє особистості вибудувати свій шлях професійного зростання. «Основне завдання акмеологічних технологій – сформувати та закріпити у самосвідомості людини затребувану необхідність у саморозвитку й самореалізації, що дозволяють спеціальними прийомами та техніками самоактуалізувати особистісне та професійне «Я».

Розглядаючи питання розвитку гнучких навичок майбутніх педагогів, О. Демченко пропонує створювати умови квазіпрофесійної реальності для них, наповнюючи освітній процес тренінгами, конференціями, конкурсами, майстер-класами, воркшопами, діловими іграми, інтерактивними вправами, філософськими діалогами. На думку дослідниці, така діяльність не тільки дозволить сформувати необхідні професійні уміння та навички, але й вибудувати шлях подальшого росту (Demchenko and other, 2021, с.165).

Н. Лазаренко (2020, с. 28) переконливо доведе, що заклад вищої освіти має стати осередком розвитку soft skills студентів: високопрофесійні педагоги, ґрунтовна навчальна база, творчий простір для реалізації мають стимулювати їхнє акмеологічне зростання. І. Барановська (2015, с.13) вважає, що ефективному розвитку soft skills сприяють театралізовані ігри та постановки. Вона стверджує, що театралізація розкриває увесь внутрішній потенціал особистості, допомагає розширити кругозір, направити свої сили в позитивне русло. Для роботи з майбутніми вчителями дослідниця рекомендує використовувати різні види театралізації: пальчиковий театр, настільний театр, театр квілінгу, театр оригамі, театр на фланеграфі тощо. Н. Казьмірчук, О. Жовнич та І. Стахова (2020, с. 25) стверджують, що театралізована діяльність органічно вписується в освітній процес майбутніх учителів та тісно переплітається з ідеями Нової української школи.

О. Дубасенюк (2011, 57) наголошує, що розвинені гнучкі навички стануть основою для акмеологічного зростання майбутніх педагогів. На думку науковця, акмеологічний підхід у професійній діяльності реалізується через: орієнтацію на «акме» (постійне вдосконалення людини на всіх етапах її життя); переконання у масовому вдосконаленні педагогічного колективу та педагогічної спільноти загалом; оптимістичний погляд на особистість, її життя, зростання.

Узагальнивши результати аналізу науково-методичної літератури з проблеми формування soft skills майбутніх учителів, ми визначили шість ключових гнучких навичок, необхідних молодшому школяреві для успішного всебічного розвитку, а саме:

- *креативність* (вміння творчо підходити до виконання будь-яких завдань, генерувати творчі рішення);
- *емоційний інтелект* (здатність розуміти та контролювати свої емоції, розуміти почуття інших, вміти знаходити підхід до людей різного віку та різних можливостей);
- *вміння організовувати свій робочий час* (слідкувати за режимом дня, використовувати час раціонально);
- *вміння презентувати себе* (чітко та лаконічно висловлювати свою думку, толерантно відстоювати свою позицію);
- *вміння працювати в команді* (брати на себе відповідальність, організовувати спільну діяльність, налагоджувати творчу сприятливу атмосферу);

– *вміння управляти інформацією* (вміння аналізувати інформацію, виділяти головне, порівнювати, шукати взаємозв'язки).

На основі визначених ключових soft skills ми виокремили рівні розвитку гнучких навичок майбутніх учителів початкової школи, а саме:

– *низький* (майбутні педагоги мислять установленими шаблонами, стереотипами, шукають допомоги у вирішенні завдань; їм важко налагодити комунікацію, висловити свою думку, донести інформацію до оточуючих; вони не зацікавлені у самопрезентації, пасивно ставляться до майбутньої педагогічної діяльності; нездатні працювати в команді, не беруть відповідальність за себе та роботу групи; складно аналізують інформацію, погано розвинені мисленнєві процеси);

– *середній* (майбутні вчителі здатні чітко поставити мету в ході своєї діяльності, проте у них виникають труднощі з шляхами її досягнення; креативність у студентів базується на вміннях копіювати та творчо переосмислювати чийсь досвід роботи; вони з радістю презентують себе, проте їм важко підібрати ефективні способи для цього; студенти охоче беруть участь у командній діяльності, проте не здатні організувати роботу в ній, відповідають тільки за себе; вони з радістю ставляться до всього нового, але не здатні об'єктивно проаналізувати новизну, дійти належних висновків);

– *достатній* (майбутні педагоги чітко ставлять мету та впевнено її досягають, обираючи для цього усталені продуктивні шляхи; займаються творчістю, креативно переосмислюють дійсність, опираючись на попередньо створені педагогічні продукти; займаються самопрезентацією, обираючи для цього раціональні шляхи; ефективно аналізують інформацію, мають достатньо добре розвинені мисленнєві процеси, самостійно роблять висновки);

– *високий* (студенти самостійно визначають мету своєї діяльності, раціонально працюють, використовуючи власні ефективні шляхи її реалізації; творчо переосмислюють навколишнє середовище, вони завжди в пошуці нових можливостей, ідей для виконання завдань; здатні оригінально презентувати себе та свою діяльність; займають організацією командної роботи; здатні здійснити глибокий аналіз своєї діяльності та окреслити шляхи самовдосконалення).

У дослідженні брали участь 82 студенти 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти галузі

знань 01 Освіта / Педагогіка денної та заочної форм навчання. Дослідження проводилося протягом листопада-грудня 2021 року у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського на факультеті дошкільної і початкової освіти імені В. Волошиної.

Застосувавши вище зазначені діагностичні методики, ми визначили, що на низькому рівні розвинені гнучкі навички у 24 (29,3%) студентів, на середньому – у 35 (42,7%), на достатньому – у 17 (20,7%), а на високому – у 6 (7,3%). Отримані результати представлено на *рис. 1*.

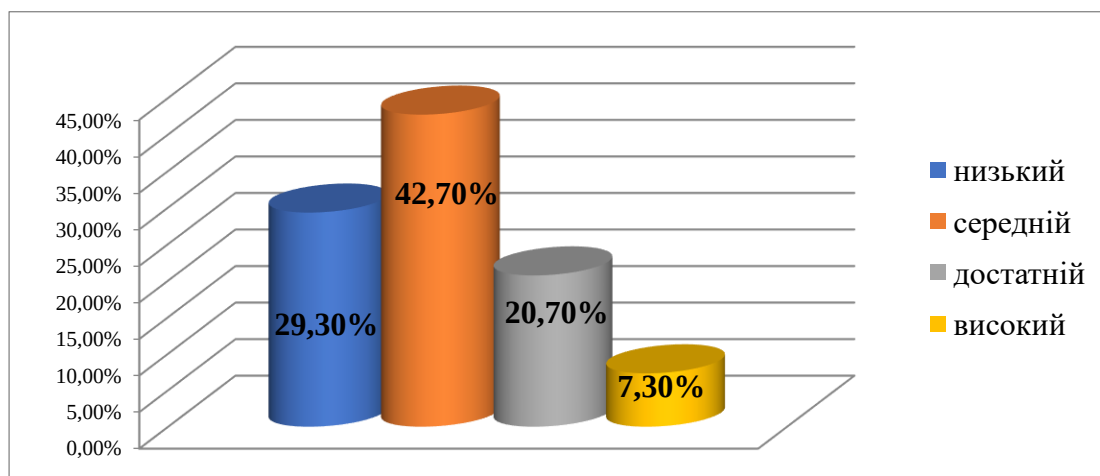

Рис. 1. Рівні розвитку гнучких навичок майбутніх учителів початкових класів

Отримані результати вказують на те, що низький рівень розвитку soft skills майбутніх учителів переважає більше ніж у четвертій частині опитаних, тобто викладачам необхідно звернути увагу на роботу з ними, оптимізувати освітній процес, пропонувати завдання спрямовані на розвиток різних груп гнучких умінь. Середній рівень має досить високі позиції, він перевищує показники кожного рівня окремо та вказує на можливість покращення результатів студентів. Достатній рівень характерний для невеликої кількості майбутніх учителів та вказує на те, що майбутні вчителі можуть досягти високих результатів у професійній діяльності. Високий рівень притаманний меншій частині студентів, проте є ознакою професійної готовності майбутніх педагогів до роботи з учнями та акмеологічного зростання.

У ході дослідження нами було здійснене опитування викладачів (18 респондентів) факультету дошкільної і початкової освіти імені В. Волошиної, метою якого було визначити основні шляхи розвитку soft skills майбутніх педагогів. Лариса П. (педагогічний стаж більше 20 років) зауважила, що у своїй роботі використовує «постановки театру-природи, до якого студенти самостійно пишуть сценарій, визначаються з ролями, підбирають костюми, грим, репетирують. Це дозволяє кожному з них зайняти ключову позицію у тому чи іншому виді діяльності, розкрити свій потенціал». Ольга Г. (педагогічний

стаж більше 20 років) уточнила, що на своїх заняттях часто використовує ігрові, інтерактивні технології, створює ситуації успіху для студентів. На її думку, це дозволяє активніше опанувати новими навичками та вміннями, сприяє розвитку soft skills. Людмила Л. (педагогічний стаж більше 35 років) стверджує, що розвинені гнучкі навички дадуть поштовх акмеологічному зростанню майбутніх педагогів тільки тоді, коли студентам в ході освітнього процесу окреслювати перспективи успішного професійного майбутнього, стимулювати до нього. Загалом, опитування викладачів вказує на необхідність урізноманітнювати освітній процес, насичувати завданнями спрямованими на розвиток різних груп умінь.

Окрім студентів та викладачів ми опитали також 20 випускників факультету дошкільної і початкової освіти імені В. Волошиної. Колишні студенти зазначили, що розвинені soft skills вплинули на їхню кар'єру. Олександра М. (педагогічний стаж більше 5 років) зауважила: «Я легко змогла знайти спільну мову з учнями, батьками, адміністрацією школи та швидко влитися в робочий процес». Світлана М. (педагогічний стаж більше 10 років) стверджує, що «навчання в університеті дозволило мені розкрити в собі творчий потенціал, показало нові можливості педагогічної діяльності, сприяло переосмисленню життєвих цінностей та позицій, спряму-

вало на досягнення професійних вершин. Оксана Г. (педагогічний стаж більше 10 років) впевнена, що «розвинені гнучкі навички вчителя стимулюють до розвитку гнучких навичок учнів, адже педагог не тільки передає знання, але й формує в молодших школярів відповідні компетентності, які базуються на розвинених soft skills». Опитування свідчить, що випускники ЗВО усвідомлюють важливість гнучких навичок для свого професійного зростання та завдячують освітньому процесу в університеті їхньому розвитку.

У Вінницькому державному педагогічному університеті на розвиток soft skills майбутніх учителів звернена особлива увага, так як педагоги закладу (О. Демченко, Н. Казьмірчук, О. Жовнич, І. Стахова, В. Подорожний) беруть участь у реалізації проекту модуля Еразмус+ модуля Жан Моне «EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theatre activities in teacher training» [10]. 19 листопада 2020 року була підписана двостороння грантова угода між ректором Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського доктором педагогічних наук, професором Наталею Лазаренко та керівником підрозділу Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних технологій та культури Жозе-Лоренсо Валлесом про реалізацію відповідного проекту протягом 2020-2023 років. Мета проекту полягає у забезпеченні теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи до використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills різних категорій дітей та змістової організації їхньої дозвілєвої діяльності з урахуванням досвіду західноєвропейських педагогічних концепцій. Проект реалізується через викладання студентам факультативної дисципліни «Підготовка майбутніх педагогів до розвитку soft skills дітей дошкільного віку та учнів початкової школи засобами театралізованої діяльності в контексті європейських освітніх традицій», яка представлена у таких модулях: «Театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах інклюзивного підходу: досвід Європейського Союзу», «Організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти: європейський контекст», «Основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого дійства: європейський контекст», «Упровадження європейського досвіду залучення представників соціальних служб і громад-

ських організацій до впровадження театралізованої діяльності». Основними завданнями реалізації проекту є:

- сформувати навички у майбутніх учителів розвитку soft skills (комунікабельності, співпраці, взаємодопомоги, уміння працювати в команді, уміння знаходити компроміс, креативності, правильно будувати свій режим дня) у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку;
 - оволодіння системою міждисциплінарних знань з питань розвитку soft skills молодших школярів у контексті підвищення якості дозвілля;
 - сприяти формуванню в майбутніх педагогів умінь планування, розробки, реалізації освітньої діяльності;
 - сформувати намір студентів активно проявляти креативність в пошуці і освоєнні найбільш ефективних методів педагогічної роботи, постійно прагнути до підвищення рівня власної компетентності, професійної кваліфікації;
 - опанувати теоретико-методичні засади та розвивати уміння орієнтуватися у різних видах театралізації, здійснювати постійний аналіз ефективних шляхів розвитку soft skills учнів;
 - упровадження та популяризація прогресивних педагогічних концепцій і досвіду закладів освіти країн ЄС з питань використання театралізованої діяльності для розвитку soft skills дітей в умовах дозвілля;
 - стимулювати майбутніх учителів до пошуку шляхів удосконалення своїх гнучких навичок;
 - розвивати в студентів уявлення про те, що розвинені soft skills дозволять досягнути професійного зростання та успіху.
- Досвід практичної роботи зі студентами, результати досліджень дозволили виокремити психолого-педагогічні умови, що забезпечують продуктивний розвиток гнучких навичок майбутніх педагогів, а саме:
- організація творчого освітнього простору, яке забезпечує кожному студентові вільний вибір навчальних предметів та професійний ріст;
 - використання інноваційних технологій та акмеологічних моделей, спрямованих на професійний розвиток кожного педагога;
 - залучення студентів до різних видів пізнавальної діяльності в освітньому процесі;
 - організація спільної творчої діяльності, діалогічної взаємодії студентів і викладачів, спрямованих на формування цілісної особистості майбутнього фахівця;

– стимулювання рефлексивної оцінки студентом власної педагогічної діяльності.

Творчий освітній простір у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського забезпечується створенням індивідуальної системи неперервної роботи, самоосвіти й самовдосконалення на основі вивчення своїх професійно-особистісних якостей, можливостей, ускладнень і протиріч у педагогічній діяльності. Індивідуально освітня система передбачає накопичення дидактичного матеріалу, конструювання оптимальних варіантів уроків, у тому числі нестандартних, використання принципів наукової організації педагогічної праці, постійний аналіз результатів своєї педагогічної діяльності, а також активну участь у роботі методичного об'єднання, різних форм колективної творчої діяльності, написання методичних розробок.

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що зміни в системі освіти не можливі без нових форм, методів і технологій навчання. Тому в ході освітнього процесу доречно використовувати такі педагогічні технології як:

- особистісно-орієнтовані (гуманно-особистісна технологія Ш. Амонашвілі, особистісно зорієнтована технологія гнучкої диференціації освітнього процесу);

- педагогічні технології на основі активізації інтенсифікації діяльності

- (технологія розвивальних ігор, проблемне навчання, технологія інтенсифікації навчання на основі схемних та знакових моделей навчального матеріалу, технологія комунікативного навчання іншомовної культури);

- педагогічні технології на основі ефективності управління та організації навчального процесу (технології рівневої диференціації, технологія індивідуалізації навчання, технологія програмованого навчання, інтерактивні технології в навчанні гуманітарних дисциплін, дебати як різновид діалогового навчання).

Результати досліджень доводять, що ефективність формування гнучких навичок студентів забезпечуються комплексним підходом до вирішення цієї проблеми. У зв'язку з цим використовується така система: лекційні, практичні, лабораторні заняття; самостійна робота студентів; робота проблемних груп, гуртків; спецкурси, спецсемінари; тренінги; педагогічна практика; курсові і дипломні роботи майбутніх учителів.

Із метою створення оптимальних умов для розвитку гнучких навичок викладачі орієнтують

студентів на підготовку і проведення різних типів нестандартних уроків: уроків-мандрівок, уроків-загадок, уроків-ігор, уроків-казок, уроків-легенд тощо. Ці уроки позбавлені звичайних шаблонів, їхньою характерною рисою є створення протягом всього уроку умов для творчої освітньої діяльності майбутніх учителів. Подібні практикуми сприяють більш глибокому самопізнанню, самооцінці, саморозвитку, формують уміння і навички педагогічної діяльності. Під час аналізу увага студентів зосереджується на творчому аспекті уроку чи виховного заходу. Обговорюються новизна й оригінальність, прийоми розвитку пізнавального інтересу і творчих здібностей; відповідність змісту, форм, методів, засобів, меті та рівневі розвитку учнів тощо.

В освітньому процесі важливе значення займає рефлексивна оцінка власної професійної діяльності, складанням якої студентам необхідно займатися з перших днів навчання у закладі вищої освіти. Залежно від сформованості в майбутніх учителів потреби в самоаналізі та самоконтролі особистої творчої діяльності, буде залежати розвиток їхніх мисленнєвих та творчих процесів. Самоаналіз, сам по собі, являє мисленнєву діяльність, яка призводить до пришвидшення результатів сприймання (швидкість, точність образів, повнота відображення ознак). Переосмислення власних творчих здобутків спонукає студентів до подальшої плідної роботи. Рефлексивна оцінка сприяє розвитку контролю майбутніх педагогів за своїми емоціями, настроєм, поведінкою, перцептивно-чуттєвим сприйняттям зовнішніх предметів, технікою мовлення, розвитку педагогічної майстерності та техніки.

На нашу думку, вчитель, який прагне акмеологічного зростання за допомогою розвинених гнучких навичок має розвивати в собі різні педагогічні ролі: вихователя, помічника, організатора, тьютора, спостерігача, партнера, радника тощо.

Проведене нами дослідження питання розвитку гнучких навичок майбутніх учителів дало змогу сформулювати наступні методичні рекомендації для їхнього акмеологічного зростання, як-от:

- вчити наближати студентів до їхньої власної акмеологічної вершини шляхом вивчення педагогічних та методичних курсів ЗВО;

- виявляти і намагатися ліквідувати фактори, що гальмують процес розвитку гнучких навичок студентів шляхом заохочення та стимулювання до професійної діяльності;

- забезпечувати взаємодію наукового та акмеологічного підходів до професійної підготовки педагогів;
- використовувати творчі завдання різного характеру для підвищення якості роботи мислительних операцій, що сприяють розвитку творчого потенціалу і здібностей на педагогічних та методичних заняттях;
- впроваджувати ефективний інноваційний досвід у роботу зі студентами для забезпечення розвитку гнучких навичок;
- розвивати критичне мислення шляхом використання логічних завдань, обґрунтуванням вибору способів розв’язування складних педагогічних задач;
- урізноманітнювати креативно-комунікативну діяльність студентів шляхом написання художніх творів; виконання вправ, що вимагають підбору засобів художньої виразності, використанням акмеологічних моделей розвитку креативності;
- розширювати панорамність студентського світогляду шляхом впровадження інноваційних технологій навчання;
- цікавитися новими технологіями розвитку творчих здібностей в контексті сучасної інноватики, для модернізації та покращення умов навчально-виховного процесу.

Список посилань

- Барановська, І. (2015). Театр ляльок у початковій школі : навчально-методичний посібник. Вінниця.
- Гузій, Н. В. (2004). Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова.
- Дубасенюк, О.А. (2011). Акмеологічна концепція професійного розвитку педагога : монографія. Житомир: Видавництво ЖПУ ім. І. Франка.
- Жовнич, О.В., Казьмірчук, Н.С., & Стахова, І.А. (2020). Театр природи як засіб формування SOFT SKILLS в учнів початкової школи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, 61, 23-30.
- Коваль, К.О. (2015). Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного університету*, 2, 27.
- Кожушкіна, Т.Л. (2018). Міжособистісна взаємодія як складова частина «soft skills» студентів педагогічного коледжу. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*, 63, 80.
- Лазаренко, Н.І. (2020). Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : автореферат. Доктор наук. Київ: Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна.
- Педагогічна Конституція Європи. Преамбула (2013). *Вища освіта України*, 3, 111-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17
- Савченко, О. Я. (2004). Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. В *Овчарук, О., (ред.). Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. К.: К.І.С. С. 34-46.

Висновки. Одним із першочергових завдань сучасної системи вищої освіти є розвиток гнучких навичок майбутніх учителів початкової школи. Soft skills (гнучкі навички) – неспеціалізовані навички, до яких належать креативність, комунікація, відповідальність за свої рішення та рішення колективу, ініціативність, вміння продуктивно розпоряджатися своїм часом, самопрезентувати себе та свою педагогічну діяльність, мати добре розвинене педагогічне мислення тощо. Розвинені гнучкі навички сприятимуть майбутній педагогічній самореалізації учителів, їхньому акмеологічному зростанню. Проведене дослідження свідчить, що в закладі вищої освіти необхідно дбати не тільки про набуття майбутніми учителями професійних компетентностей, але й розвивати soft skills, закладаючи основи для зростання та успішного кар’єрного росту. З позиції акмеологічного підходу готовність майбутнього вчителя до професійно-педагогічної самореалізації забезпечується розвитком всіх процесів, стимулюванням досягнення акме, формуванням педагогічної майстерності та професіоналізму.

Demchenko, O., Stakhova, I., Davydova, M., Larina, I., Lyamar, Yu., & Strilets, S. (2021). Підготовка майбутніх педагогів до розвитку обдарованості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку за допомогою драматизації. В *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. May 28th-29 th., 1, 165-177.

EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training. URL: <http://erasmus.vspu.edu.ua/>.

Переклад і транслітерація

Baranovska, I. (2015). *Teatr lialok u pochatkovii shkoli : navchalno-metodychnyi posibnyk [Puppet theater in primary school]*. Vinnytsia, [in Ukrainian].

Huzii, N. V. (2004). *Pedahohichnyi profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta teoretychni aspekty : monohrafiia*. [Pedagogical professionalism: historical-methodological and theoretical aspects]. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova, [in Ukrainian].

Dubasenyuk, O.A. (2011). *Akmeolohichna kontsepsiya profesiynoho rozvytku pedahoha : monohrafiya [Acmeological concept of professional development of a teacher: monograph]*. Zhytomyr: Vydavnytstvo ZHPU im. I. Franka.

Zhovnych, O.V., Kazmirchuk, N.S., & Stakhova, I.A. (2020). Teatr pryrody yak zasib formuvannia SOFT SKILLS v uchniv pochatkovoii shkoly. [Theater of nature as a means of forming SOFT SKILLS in primary school students]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: pedahohika i psykhologhiia*, 61, 23-30, [in Ukrainian].

Koval, K.O. (2018). Rozvytok «soft skills» u studentiv – ody z vazhlyvykh chynnykiv pratsevashtuvannia. [Development of «soft skills» in students – one of the important factors of employment. Bulletin of Vinnytsia Polytechnic University]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho universytetu*, 2, 27, [in Ukrainian].

Kozhushkina, T.L. (2018). Mizhosobystisna vzaiemodiia yak skladova chastyna «soft skills» studentiv pedahohichnoho koledzhu. [Interpersonal interaction as an integral part of «soft skills» of students of pedagogical college]. *Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P.Drahomanova*, 63, 80, [in Ukrainian].

Lazarenko, N.I. (2020). *Tendentsii profesiinoi pidhotovky vchytelia v pedahohichnykh universytetakh Ukrainy v umovakh yevrointehratsii : avtoreferat. [Trends in teacher training in pedagogical universities of Ukraine in terms of European integration]*. Doktor nauk. Kyiv: Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, In-t ped. osvity i osvity doroslykh im. Ivana Ziaziuna [National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Institute of Pedagogical Education and Adult Education. Ivan Zyazyun], [in Ukrainian].

Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy. Preambula (2013) [Pedagogical Constitution of Europe. Preamble. Higher education in Ukraine]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 3, 111-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_3_17, [in Ukrainian].

Savchenko, O. Ya. (2004). Uminnia vchytysia yak kliuchova kompetentnist zahalnoi serednoi osvity. [The ability to learn as a key competence of general secondary education]. V *Ovcharuk, O. V. (red.). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvit ta ukraïnski perspektivy [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]*. K.: K.I.S. S. 34-46, [in Ukrainian].

Demchenko, O., Stakhova, I., Davydova, M., Larina, I., Lyamar, Yu., & Strilets S. (2021). Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do rozvytku obdarovanosti ditei doskilnoho ta molodshoho shkilnoho viku za dopomohoiu dramatyizatsii [Preparation of future teachers for the development of giftedness of preschool and primary school children through dramatization]. V *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference*. May 28th-29th, 1, 165-177, [in Ukrainian].

EU experience of soft skills development of preschool and primary school age children by theater activities in teacher training. URL: <http://erasmus.vspu.edu.ua/>, [in English].

SOFT-SKILLS DEVELOPMENT OF FUTURE PRIMARY TEACHERS AS A MEANS OF ACMEOLOGICAL GROWTH

Olena Demchenko ¹, Natalia Kazmirchuk ², Inna Stakhova ³

¹ CSc in Education, Associate Professor, Dean of the Faculty of Preschool and Primary Education named after Valentina Voloshina, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5975-4470>, e-mail: d_elena_pr@ukr.net

² CSc in Education, Associate Professor of the Department of Primary Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4052-5883>, e-mail: natalikazmirchuk@i.ua

³ Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer of the Department of Primary Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8942-6248>, e-mail: Kachayloinna@gmail.com

Abstract

Relevance: modern society needs new progressive teachers capable of educating a humane, purposeful generation that will work for the development of their own state; that is why the focus is on training future teachers, developing their soft skills, forming an internal need to be at the epicenter of educational innovations, to engage in self-development and pedagogical growth.

Aim: to diagnose the development of soft skills of future primary school teachers; to suggest directions for the development of flexible skills of students in a modern institution of higher education.

Methods: theoretical (analysis of scientific and methodological literature, generalization, systematization of information); empirical (observation of students' pedagogical activity during business games and during pedagogical practice), analysis of creative works, surveys, testing.

Results: the article conducts a definitive analysis and identifies the main directions of understanding flexible skills in the pedagogical process; according to the conducted scientific and pedagogical researches various classifications of groups of flexible skills are offered. It was determined that 24 (29.3%) students have developed soft skills at a low level, 35 (42.7%) at an average level, 17 (20.7%) at a sufficient level, and 6 at a high level. 7.3%); the article focuses on the forms of work with students, offers guidelines for the development of flexible skills of future teachers.

Conclusions: the results obtained as a result of the study allowed to clearly identify further areas of work on the development of soft skills of students, to plan further participation of future teachers in a number of professional events (conferences, webinars, workshops, etc.); in addition, the directions of development of flexible skills of students in the context of acmeological approach are offered (organization of creative educational space, which provides each student with a free choice of subjects and professional growth; use of innovative technologies and acmeological models aimed at the professional development of each teacher; involvement of students in various types of cognitive activities in the educational process; organization of joint creative activity, dialogical interaction of students and teachers aimed at forming a holistic personality of the future specialist; stimulating the student's reflective assessment of his own pedagogical activity).

Keywords: *flexible skills, pedagogical growth, acmeology, future primary school teachers, higher education institution.*

Стаття надійшла до редакції: 22.04.2022

Прийнято до друку: 12.05.2022